

Apponyi és a zeneművészet

Írta: Hubay Jenő

A nagy államférfiak közt világszerte ritka kivételkép tűnik ki Apponyi gróf a zeneművészethez való viszonyában, mert azok sorában vagy olyanokat találunk, akik a zenével szemben közömbösek, vagy olyanokat, akik szívesen hallgatnak ugyan zenei előadásokat, de minden különösebb érdeklődés és lelki szükség érzése nélkül. Apponyi gróf a zenét nemcsak szereti, de lelke mélyén átérzi és nagy zenei műveltségénél fogva teljesen meg is érti e művészetnek értékét, hatását és szépségeit; át van hatva annak magasztos jelentőségétől s a zene kulturális hivatásában valamint társadalmi feladatának fontosságában és erejében mély meggyőződéssel hisz. Ő maga mondja önmagáról: „A zeneművészet különösen a szívemhez nőtt s ennek ápolása érzelmi világomnak egészével részesül fölkarolásban.” Ez az erős vonzalom és meleg szeretet a zene iránt indította őt arra, hogy olyan alapos zenei szakismeretekre tegyen szert, aminőket csak az igazi hivatásos zenészeknél találunk.

A zenére vonatkozó felfogását és álláspontját legvilágosabban visszatükrözik a beszédeiben és írásaiban megnyilatkozó idevágó kijelentései, amelyeket a maga erős, mélyen járó logikájával és elmésségével fogalmaz meg. Ezeket sorakoztatom ide, amidőn az ő viszonyáról a zeneművészethez emlékezem meg.

A zeneművészet lényegéről s a többi művészetektől eltérő természetéről Apponyi gróf így nyilatkozik: „Míg azok a művészetek, amelyek szóval, vésővel, kővel vagy ecsettel szólnak a lélekhez, egy bizonyos tárgyat, gondolatot, érzelmet, hangulatot közvetítenek lelkünkkel, addig a zeneművészet a maga legmagasabb megnyilvánulásaiban túlmegy egyes tárgyak ecsetelésén, túlmegy egyes érzelmek közvetítésén, sőt túlmegy az egyes szavakkal meghatározható hangulatokon is, hanem azt

akarja velünk éreztetni, a mi a gondolatok, érzelmek, hangulatok mögött mint legmagasabb egység, mint mindezeknek a világegyetemhez való vonatkozása áll és csak ezen úton közelíthető meg.”

Ezt a gondolatot fejti ki és fejleszti tovább a következő szavaiban: „Minden más művészet — a költészet és képzőművészet — valamely konkrét tárgyat állít elénk, de úgy, hogy annak tipikus jelentőségét a világ eszméinek benne való megnyilvánulását hozza közelebb öntudatunkhoz; ez a titka a meghatottságnak, melyet idegen egyének, tárgyak, esetleg csak képzeletbeliek is, művészi bemutatásban bennünk előidéznek, mert művészi megjelenésük azt éreztetni velünk, hogy voltaképpen mindez tőlünk még sem idegen, hanem valamiképp egy közös magasabb egységhez tartozik, melynek mi is részei és megnyilvánulásai vagyunk. De a zene magának ennek az egységes világeszmének egyenes kifejezője; saját természeténél fogva a világegyetem töredékeny megnyilvánulásainak egyikével sem foglalkozik, sem embert, sem tájképet, sem épületet nem állít elénk, hanem csak hangokat és azok rejtélyes összefüggését, szavakkal, sőt fogalmakkal ki sem fejezhető misztikus jelentőségét.”

A zene lélekemelő erkölcsi hatásának a következő lendületes gondolatmenettel ad kifejezést: „Hogy a lélek néha föl-emelkedhesek a lelket megragadó közvetlen hatásnak alapján és eszközeivel ezekbe az elvont országokba, ahol a meghatottság minden egyéni vonatkozástól a legtávolabb áll, ahol a legtisztább altruizmus jut kifejezésre: ez úgy az egyénre, mint arra a nemzetre, amelynek sok egyéne ilyen élvezetek befogadására képes, rendkívül nagy nevelő hatással bír.

Az önzéstől való távolodás a *művészi téren* rokon az önzéstől való eltávolodással az *erkölcsi téren is*. Ez a legmélyebb oka annak, hogy miért bír oly léleknemesítő, oly lélekemelő hatással a zene.”

Megemlékezik az *abszolút zenéről*, mint magasabb értelemben vett, voltaképeni zeneművészetről, ahol az emberi lélek összhangtörvényei önmagukból, abszolút módon érvényesülnek, szemben a *programmzenével*, amely egy előrejelzett külső, vagy belső jelenséget akar előadni s ezáltal olyasmit igyekszik közvetíteni, ami nem zene, minek következtében bizonyos eszmétársításokat törekedvén szándékosan fölkelteni, átlép a költés-

szét és képzőművészet körébe; továbbá a *szöveges zenével*, amelyben a zene a szóval társul, a költeményt dallá alakítja s ezt a kísérettel kiegészíti, amelyben tehát *Wagner* megállapítása szerint, a költemény a cél s a zene az eszköz. Apponyi kiemeli ezek fölött az abszolút zene fölényét, mint amely a művészet végcélját: a lélek megindítását nem kerülő úton éri el, mert a zene maga a szabadon kiömlő érzés és az értelem minden közvetítése nélkül a játszó és hallgató lelkében ismét érzéssé válik: „A zenének legnagyobb, legigazabb megnyilvánulása távol áll minden konkrét tárgytól; azok a halhatatlan, szimfóniák, quartettek és szonáták, amelyekről naponként, ezrek lelke rendül meg, nem bírnak szavakban kifejezhető tartalommal s mégis olyan benső erővel szólnak hozzánk s idéznek elő olyan, lelki hullámozást, melyet ép úgy nem lehet szavakba önteni, mint magának a műnek tartalmát.”

A zeneművészet lényegéről elmondott ezen fejtegetései alapján Apponyi gondolatmenete hazai zeneművészetünkre vonatkozólag ebben a mondásában csúcsonyul ki: „A zene nemzeti kultúránknak egy életképes, életrevaló, életterjesztő, életet erősítő tényezője.” Ezen érvelései révén jutott el ahhoz a döntő és megcáfolhatatlan eredményhez, midőn félszázad előtt a Zeneakadémia (a mostani Zeneművészeti Főiskola) felállításáról volt szó, hogy: „ennek az intézetnek megalkotása, fenntartása és fejlesztése *nem luxuskiadás*, hanem *a magyar nemzeti lélek teljes szárnykibontásának egyik nélkülözhetetlen tényezője*. Mert ezen intézet híján, a magyar tehetségek kénytelenek lennének a külföldre menni; tehát a nemzeti egyéniséget meg kell attól kímélni, hogy vele született energiája éppen az érdeklődés, tanulás és fejlődés döntő időszakában *egy idegen légkör hatása alatt elsorvadjon és nem-magyarra váljék.*”

Végül felemlítem, hogy a speciális magyar zenéről alkotott véleménynek érdekes megfogalmazása sok biztos támpontot nyújt azoknak, akik e kérdéssel behatóan foglalkozni kívánnak: „Bizonyos külsőségekkel, mondja Apponyi, a magyar népdal és tánczene ritmikaival, a szó mélyebb értelmében még nem teremünk magyar műzenét; ezek alkalmazása a maguk helyén igen előnyös és tetszetős lehet, de se nem nélkülözhetetlen kellékei a magyar zenének, se önmagukban azt nem alkotják. Felhasználták őket idegen zeneszerzők is a nélkül, hogy zenéjük ezzel

magyarrá lett volna. *Brahmsnak* magyar táncai például bár igen szépek, de ép oly hamisítatlan német jellegűek, mint amilyen német katona a porosz huszár, attilájának dacára. A forrás, amelyből a magyar zene fakadhat és fakad, nem más, mint a művész erőteljes magyar egyénisége, mely önműködően nyomja rá a magyar bélyeget alkotásaira. *Beethoven* nem akart tudatosan német zenét írni, sem *Verdi* olaszt, de mivel hatalmas egyéniségük teljességéből fakadt, németté és olaszvá lett s mássá nem is lehetett. A feltétel éhez *a nemzeti egyéniség teljes erejének fenntartása, valamint a hazai gondolat- és érzelmvilág folytonos életető hatásának biztosítása* úgy, hogy minden idegen befolyás: azok az idegen kincsek, melyekből meríteni kell, *csak gazdagítsák, de át ne alakítsák az őseredeti magyar egyéniséget.*”

Mind e megállapítások és értelmezések bizonyára gondolkozásra indítják az olvasót. Lesznek olyanok is, kik ugyanezen zenei problémák átgondolásánál talán más eredményhez jutnak. Kétségtelen azonban, hogy aki ily mélyrehatóan tudja értelmezni és magyarázni a zene lényegét és tartalmát, annak az igazi zenész összes tulajdonságaival kell rendelkeznie. Ha Apponyi a zenei pályát választotta volna életcéljának, e pályán is az elsők közé emelkedett volna. Legyünk azonban hálásak a gondviselés iránt, hogy Apponyi hosszú politikai pályáján nagy küzdelmei közepette is mindenkor védelmébe vette a magyar zenekultúra érdekeit. Ahol ő reá szükség volt, ahol valami sérelem érte vagy veszedelem fenyegette a zeneművészet intézményeit és szerveit, mindig ő volt, aki ezeket felismerve, készen állt a védelemre. Apponyi volt az, aki az egykori O. M. Kír. Zeneakadémia, a mostani hatalmasan felvirágzott „Liszt Ferenc” Zeneművészeti Főiskola létrejötté érdekében, abban az időben, midőn még a mértékadó tényezőknél is hiányzott az érzék a zeneművészet nagy nemzeti hivatása iránt, latba vetette szuggesztív szónoki tehetségének egész súlyát s nagy mérvben hozzájárult ahhoz, hogy a kormány a Zeneakadémia felállítását Liszt és Erkel vezetése alatt elhatározta.

Hazánkban nem volt egyetlen nagyobb és fontosabb zenei esemény vagy ünnepély, melyen Apponyi aktív részt ne vett volna s amelyet ékesszólásával és magasröptű gondolataival ragyogóvá és emlékezetessé ne tett volna. A lefolyt félszázadban úgy a nagy zenekari hangversenyek, mint a quartett-estélyek

állandó látogatója volt. Visszaemlékezem azokra az időkre, mikor Popper Dáviddal, a világhírű gordonkaművésszel és zeneakadémiai tanárral quartett-estélyeinket rendeztük. Ezekon is majdnem mindig jelen volt. Magába merülve hallgatta az előadott műveket. De Beethoven alkotásai kötötték le figyelmét leginkább és ezek között különösen a halhatatlan zeneszerző öt utolsó, úgynevezett *nagy* vonósnégyesei érdekelték. E művek előadása nemcsak technikai, de főképen zenei szempontból rendkívül nehéz, mert misztikus erővel fölépített alkotásai egy lángelmének. Akkor még ritkán játszották e korukat messze meghaladó, örökértékű műveket. Örömmel emlékezem, mily szellemesen és világosan fejtegette Apponyi e művek szépségeit — baráti körben.

Legutóbb a Zeneművészeti Főiskola 50 éves jubileumát tette felejthetlenné Apponyi gróf nagyszerű szónoklatával. Sokan meghatottan mondták, hogy ez ünnepély valóban a zeneművészet istentisztelete volt. Apponyi varázsolta azzá. Beszéde alatt ott állt mint a zeneművészet felszentelt papja. Mintha áldást mondott volna az intézetre. Adja ég, hogy ez az áldás a magyar zeneművészet soha el nem múló nagyságát jelentse, de bizonyos, hogy a magyar zenészek is mindenkor és minden időben bámulattal és hálával fognak Apponyi Albert gróf emlékének adózni.